

GEJZA JÓZSEF (1742–1782)

1. Származása

A család eredetére nézve lengyel volt. Az unitáriusoknak Lengyelországból való kiüzetésekor 1660-ban jöhetett be a család elődje, valószínűleg pap volt.¹ Egy Gejzanovits Ádámot a dicsőszentmártoni zsinaton, 1674. június 10-én szenteltek a kolozsvári lengyel egyházközség papjává, ennek fia vagy testvére (I.) János,² akit 1692-ben szenteltek fel papnak.³

(I.) Jánostól a család így származott le:

Sándor (homoródalmási pap, köri jegyző)⁵ (II.) János orvos es tanár.⁴

József Bényi (III.) János 3 leány (Rebeka, . . . ?)

Gejza Sándor (I.) János fia, nevét 1719-ben írják be a secundánsok katalógusába.⁶ 1720-ban már logicus a kolozsvári kollégiumban. Innen 1723 tavaszán rektornak ment Székelyderzsbe.⁷ 1730–1762. években homoródalmási pap és köri jegyző. 1762. április 1-én halt meg Homoródalmáson. Sírja valahol a temetőárok mellett volt, ma már ismeretlen.⁸

2. Életrajza

Gejza családi nevét a forrásmunkák több változatban rögzítették, így: Gejza, Geyza, Gejzánovics, Gejzanovius, Geizanowich. Lengyel származék lévén, családi neve Gejzanovits volt, ezt magyarosította, ill. latinosította s így lett a magyar „Gejza“, illetve a latin „Geizanovius“. A továbbiakban nevének magyar formáját használjuk.

Gejza Sándor legidősebb fiaként 1742-ben született Gejza József apja szolgálati helyén Homoródalmáson.⁹ Minden valószínűség szerint itt ismerkedhetett meg a betűvetéssel. 1742–1755 között feltehetőleg szülőfalujában élt. 1755-ben már Kolozsváron találjuk.

Uzoni Fosztó István az első, aki „Historia Ecclesiastica Transylvano-Unitaria“ című munkájának a „XVIII. század kolozsvári papjai“ fejezet cím alatt ezeket írja Gejzáról: „1781 szeptemberében eljő és fungálni kezd, sidót, görögöt is tanít és meghal 1782-ben“.

Aranyosrákosi Székely Sándor is lexikálisan emlékezik róla: „Gejza József, lengyel ivadék, kolozsvári anyaoskolában híres senior volt 1767-tájatt, illy állapotjában jeles munkákat írt: [. . .] kiadta újraserkesztve a Halotti Énekeskönyvet 1766, majd vitetett Ó-Tordára onnan Thoroc-

kóra, innen pedig Kolozsvárra papnak s egyszersmind keleti nyelvek oktatójának 1779 tájatt, halt meg 1781-ben.“¹⁰

Szinnyei József is ezeket az adatokat használta fel.¹¹ Zováryi Jenő sem hoz újat „Egyháztörténeti Lexikonában.“¹² Gál Kelemen mindössze másfél oldalt szentel ismertetésére.¹³ Benczédi Gergely „Kolozsvári tanárok“ című kéziratot munkája tartalmazza életének és diákéveinek legfontosabb mozzanatait. A fentieket összevetve, életéről a következőket tudjuk.

1755. október elején jött Kolozsvárra s lett etymológus. Két évvel később már syntaxista. A poesis és retorica classis elvégzése után 1759. február 3-án beiratkozik a sekundánsok katalógusába. (Matricula secundanorum IV. 6. 1) Miután egy-egy évig philosophus majd tógátus diák (Seniori matricula 287 l.) a novitiatusból felszabadul. (Fasciculus Rerum Scholasticorum V, 214. l.)¹⁴

1763-tól megkezdí tanítói tevékenységét, a Kollégiumban logikát tanít. Ebből az időből maradt ránk: „Universae Logicae...“ című kézirat tankönyve.¹⁵

Az 1764-es esztendő teszi ismertté Gejza nevét. A huszonkét éves ifjú lefordította Dersi Istvánnak „Tractatus Diacriticus...“ című kéziratot teológiai munkáját a keresztény hitelvekről. A fordítás teljes címe: „Magyar Diacrisis, vagy az Isten s isteni dolgok felől elmésen s fontos ítéletekkel értekező munkácska, mely is magába foglalja az Erdélyországi négy bevett vallásoknak fővebb cikkelyeit s fundamentumait. Készítettet pedig azok kedvéért, kiknek nagyobb könyvek nincsenek, melyekből ezeket kitanulják, vagy talán kevesebb idejük, mintsem ezeknek a nagyobb könyvekből való kiforgatására kívántatnék, Dersi István által. Deákból magyarra fordítatott Gejza József által actatis 22 az 1764 esztendőnek fogytán.“

A magyar fordításnak Gáspár Sámueltól 1776-ban „in Illustr. Unitariorum Claudiaco deibus Maji“ készült példánya első levelén a következő egykorú vers olvasható:

„Régi panasza ez a Magyar nemzetnek, / Hogy a tudományok más nyelven zengenek. / A kik Deák nyelvet nem igen értenek, / Bölcsesség útában, kevésre mehetnek. / Dersi István is ezt Deák nyelven írta, / Mellyel elméjének nagy jeleit hagyta. / Tudós Gejza József magyarul formálta / S evvel szíveinket megvidámította. / Kérjük azért reá Istennek áldását, / Nyavalyasságából nyerje gyógyulását, / Hogy ne szánnya tőlönk többszer is munkáját, / Holta után vegye élet koronáját.“¹⁶

A fordítás Sebes Pál torockói rektortól került a Kollégium könyvtárába.¹⁷

1767. május 12-én a diákok bizalma seniorrá választja,¹⁸ s ebben a tisztségben nagy hírnévnek örvend. Ebből az időszakból maradt ránk híres, nyomtatásban is megjelent temetési beszéde „Eleven Temetség“¹⁹, mely három kiadást is megért. 1768 szeptemberében, mint senior kezdí a „Fasciculus Rerum Scholasticorum“ VI. kötetét.

Versírói tehetségét bizonyítja a „Convivium Philosophicum“ című latin nyelvű elbeszélő költeménye.²⁰

Jakab Elek szerint 1768-ban írta be nevét az unitárius egyháztörténelembe, azzal, hogy kiadta az „Unitárius Halotti Énekeskönyvet“²¹.

1769. március 24-én búcsút mond a Kollégiumnak (Fasc. Rerum Scholasticorum VI. 38—40 l.), s egy évvel később Tordára megy lel-

késznek. 1770-ből maradt ránk nyomtatásban is megjelent temetési beszéde „Halottak Innepe Hammas Szombat“²² címen. 1772. április 24-ig szolgál Tordán, amikor a Főkonzisztórium 1772. január 28-án, hozott rendeletére Torockóra helyeztetett át, ahol kilenc évig működött.²³

1781. május 13-án Kolozsvárra kerül papnak.²⁴ Az 1781. június 16—20. között tartott kövendi zsinat megerősítette hivatalában és megbízta — „ha egészsége engedi“ — a zsidó és görög nyelv tanításával.²⁵ 1781. szeptember 1-től a Kollégiumban görög és zsidó nyelvet tanít három hónapig. 1782. január 1-én meghal. Skórbutos lábfájdalmi miatt sok szenvedése volt. Január 13-án temették Lázár István és Kovácsi Tamás.²⁶ Családja volt, négy gyermeke maradt. Sírja ismeretlen; sírkövének feliratát Nagyajtai Kovács István másolta le az alábbiak szerint:

„A sír fölébe ... feltetett koporsó fedél alakú emlékkő délszaki oldalán ez van vésvé: Har sub mole jacent evanguia membra Josephi / Geiza polonorum stemante gente sati / officium fidi gessit... lustra ministri ad populum Christi dogmata sacra sonans / lector et hebrae lingvae graecaeque creatus / his studius gemmis irradiare scholas / sic pia majorum pede presso exempla secutus / est cito supremum jussus obire diam / nam triginta novam duntaxat / contigit annos / ast fuit egregiis dotibus ille senex / tempora non fasciunt veram prod neta senectam / sed pietatis animi vera senecta...“

Az emlékkő északi oldalán: „Monumentum hoc posuit Cathrina Szigethi Marito suo dilectissimo Claudiopoli apud Unitarios A.C. 1782, 1. Jan Denato“²⁷

3. Homiletikai munkássága

Gejza József homiletikai írói tevékenységéről a nyomtatásban megjelent két temetési beszéde, valamint kéziratban maradt két prédikációs kötete tanúskodik. Prédikációs kötetét ismertetjük az alábbiakban.

1. *Sacrarum Dissertationum* címet viselő kötete²⁸ az 1771—1780 között írt beszédeinek egy részét tartalmazza, nevezetesen 190 általános — 150 halotti — 30 esketési beszédet, 13 úrvacsorai — és 2 keresztelési ágendát. E beszédek latin nyelven íródtak, többnyire vázlatok, rövid magyar és görög nyelvű betoldásokkal. A gyűjtemény végén (468—476 l) egy XI. fejezetből álló tanulmány olvasható „Nostrae Cogitationes in Apocalippsim“ címen. (Az első fejezet után a számozásban a IV-ik következik, s így lényegében IX fejezetről beszélhetünk.)

2. *Egyházi „beszédei“*²⁹ cím alatt egy 53 beszédet tartalmazó kötet ismeretes, mely Aranyosrákosi Székely Sándor tulajdonából került a Kollégium könyvtárába. Tartalmát illetően többnyire latin vázlatokkal van dolgunk, de a 19 magyar nyelven írt prédikáció alapján fogalmat alkothatunk Gejzáról mint íróról és stílusáról.

Jakab Elek megállapítása szerint: „Mint papnak sok ismerettel, játszi elmével s gyönyörű irályal írt prédikációi maradtak fenn, egy

kötetben, melyet én a tudós Koronka Antaltól emlékül kaptam, s szintén a székeskeresztúri középiskolának ajándékoztam.³¹

Homiletikai munkásságának ismertetése e beszédek elemzése alapján történik, bár ez csak egy kis része a teljes életműnek. A latin nyelvű beszédek, beszédvázlatok száma jóval meghaladja a magyar nyelven írottakat. A prédikációk elemzése során felhasználtam Gellérd Imre magiszteri szakdolgozatát.³⁰

Az Aranyosrákosi Székely Sándor féle kötetben lévő beszédeiről nehéz írni. Gejza műveltsége, kiváló tudása, latin, görög, héber nyelv- ismerete rendkívüli. Már a kötet első beszéde: „Oratio inauguratoria ad professoratum“ azt húzza alá. „A görög és zsidó szöveg magyarázata közben egy néhány hibás olvasásra mutat rá, s ebből levonja a tanulságokat. A magyarázónak nagyon szemesnek kell lennie, nemcsak két szemre van szüksége. Aztán legyen agilis, fáradhatatlan kezű a görög és zsidó jellemek rajzában és nézeteiben, hogy annál jobban megtapadjanak az emlékezetében. A lexikonok forgatásában is, [...] Aztán rest lábakra van szüksége, hogy ne sokat sétáljon, mulasson, kirándulásokat tegyen, hanem múzeumokban, könyvtárakban, üljön. Ami háromszor-négyszer nem sikerült, csak az oktalán kísérli meg ötödik-hatodszor. A filológusnál ez az oktalanság a legszükségesebb.“³²

Beszédei jó felépítésűek, kerek egészet alkotnak. „Ágendái rövidék és egyszerűek. Nem fejteget, nem kerüli a témát, ráüt a szeg fejére, leleplezetlenül mondja meg azt, amit érez. Gejza egyenes jellem.“³²

Illusztrációi nem mesterkéltek, hanem találóak, a megfelelő helyen a megfelelő történet emeli ki a mondottak fontosságát és ad nyomatékot ezek igazságának. Gejza az ókor történelmének kiváló ismerője lévén, a nevek özönével veszi körül az olvasót. A történelmi események színes forgatagában a költők, császárok és hadvezérek társaságából az egyedüli kiút a Szentírás. Ehhez fordul Gejza is. Az O- és Újszövetség könyveit jól ismerte, s ezeket eredetiben olvasta.

Beszédeinek tartalmi tisztasága, unitárius hitelveinek megfogalmazása elismerést érdemel. „Senki Istennek ne szolgáljon, vagy a mennyei jutalomból viseltetvén, vagy a pokoli kénoktól rettegvén, hanem a~~n~~ neki szolgál, azért szolgáljon, mert Isten is megérdemli“. Igen érdekes állásfoglalása a csodákat, illetve a szentek csodatételeit illetően; az eretyetisztelet kérdésében így vélekedik: „Tiszteletet érdemelnek az élőkől a megholt szentek tagjai, mert azoknak koporsója s temető sírja körül eleitől fogva sok csodát tött az Isten, azoknak tetemei által sok halálos nyavalyaságot gyógyított meg az Isten — azt mondgya valaki. De én egy szent ember koporsója körül is a keresztény világban csodát nem láttam, ha pedig csodák is löttek néhányszor azok sírjánál, azok által annak a szent tudományak az igazságát bizonyította Isten, melyet az ilyen szentek vallottanak életökben, és semmiképpen nem arra tanított ezekkel a jelekkel, hogy mű vagy ennek vagy annak a szentnek senyvett tagjait csókolgassuk s imágyguk.“

Alig van beszéde melyben ne hangsúlyozná a közösségformáló események fontosságát. „Tartozik a keresztény ember magával azt elhittetni, hogy a közjónak előmozdítására született, rész szerint, nem csak a maga dolgainak előmozdítására. (...) Tü vagytok a világnak világozossága. Az égő szövétnek, bizony nem magának szolgál, hanem másoknak, akik az ő világánál látnak, valámig el nem alszik [...] az igazi keresztény az isteni természetnek részese [...] követni kell tehát a jóság-

ban a keresztény embernek az Istent, készen kell lenni mindenkor a másoknak való szolgálatra [...] vagy az isteni természetnek részesei nem lesznek, vagy búcsúznok kell ama Pogány söt inkább Dizsnó Regulától: ki-ki magának.“ [...] „Olyan közjő az egészség, melyben gyönyörködik az emberi nagy testnek minden tagja. A test minden tagjai közül egy sem él csak magának. Meg kell mutatnunk mikor a szükség kíványnya, hogy mi a közjőnek előmozdítására és ezekből kivonni nem akarjuk magunkat.“

Etikai szempontból beszédei a tiszta keresztény erkölcs irányát fogalmazzák meg. Isten, Jézus, ember, ez vonul végig a nagy parancsolat magyarázatában is: „Háromfelé ágazik hát a keresztényi szeretet, szeretni kell Istenünket, felebarátunkat és magunkat.“ Önmagunk szeretetéről így vall: „Magát az ember szeretheti dicséretesen is, igen vétkesen is. Vétkesen szereti magát, aki széles e világnak minden javait, gyönyörűségeit, kincseit magához akarná rántani, s ha rábíznák másnak, vagy igen keveset, vagy semmit se hagyna. Dicséretesen szereti magát, aki mindenekfelett óhajtja a maga valóságos és állandó boldogságát, melyre nézve, minden kincsnél inkább vágyik bölcsességre és igazi kegyességre, melyek nélkül nem lehet rátalálni a boldogságra.“

Egymás tiszteletéről, a szidalmazókról, káromkodókról, Judás levelét elemezve, mondja: „Senkit sem szabad szidalmaznunk. Nem szabad átkozódnunk. Barátainkat szidalmazni, nagy embertelenség, gyűlölőinket átkozni, nagy törvénytelenység [...], a szitkos, átkos ember megtapodja Urunknak a szeretetről kiadott új parancsolatját is.“

Hivatástudatát fogalmazza meg az 1771. január 8-án, aranyosrákosi parciálison tartott beszédében. „A lelkész hivatása Isten mellett munkálkodó szolga lenni. Ez a szolgálat jelenti az ember öntudatra ébredt lélek munkatársi viszonyát Istenhez.“ A század papjainak fejére két vádat olvas:, a kényelmességet és a népen való uralkodást. A lelkész nem ura a gyülekezetnek, hanem szolgája.³⁴ Gejza nemcsak felállítja az erkölcsi normát, hanem azt is mondja, hogy miképp lehet azt megcséledni. Stílusa közvetlen és természetes; kedveli a szójátékokat és a közmondásokat.

Külön tárgyaljuk két nyomtatásban megjelent temetési beszédét, mely által vált ismertté a neve.³⁵ Temetési beszédei keltették fel Kazinczy Ferenc érdeklődését irányában.³⁶

Gellérd Imre magiszteri szakdolgozatában részletesen tárgyalja a „Halottak Ünnepe Hammas Szombat“ című beszédét. Ugyanezt elemzi Deák Miklós is tanulmányában, különös figyelmet szentelve szerzője egyéniségének.

„Gejza Józsefnek csak ez a műve fordult meg kezemben — írja Deák Miklós — de ez is meggyőzött arról, hogy kora legkiválóbb írói és szónokai közé tartozott. Az egész beszédet átlengő vallásos érzelem a valódi papot, az ügyes szónoki fogások a ritka szónokot, a találó gondolatok helyes használása, benne a jeles írókat mutatják. Úgy képzelhető e beszéd, mint e száz év egyik emlékköve, melyre a szónok az elhunyt erényeit: keresztényi alázatosságát, kifogástalan jellemét, szelídségét, jótékonyságát és emberbaráti szeretetét metszette, hogy az emlék által erényeiben tovább éljen a hátramaradottak között.

Az egész beszédben az erény magasztalását jellemző s az említett bűnöket sújtó hasonlatok, képek, a történelemből vett idézetei, a beszéd

egyszerű, de mindenki által érthető, tiszta nyelvezete által kellemes olvasmány ma is.³⁷

Kevésbé ismert a másik „Eleven Temetség“ c. temetési beszéde. Idézzük belőle az alábbiakban: „Mídon ez Úrban boldogul, kimúlt hosszú életű és nagy kegyelmességű jó asszonynak ma utolsó tisztességet teszek; ha nem bánnyátok egyáron titeket is mi minyájan Halotti köntösbe öltöztetek, koporsóban fektetek s mind eltemetlek“ — indítja beszédének tárgyalását, hogy aztán így folytassa: „Míg azért minden keresztény embert megtanítok arra, mikor s hol hallyon meg? Míg mindeneket s legközelebb titeket megmoslak, megkenlek s halotti köntösbe öltöztetek, koporsóba fektetek s mind a temető kertig elkísérlek; méltóztatatok jelen lenni figyelemmel, kik testel is itt jelen vadtok, s magát igen nagyra kötelező, de talán várakozástoknak meg nem felelő faragatlan s tudatlan Oratiomnak megbocsássatok.“

„Az ég a mi hazánk, ott van a mi Atyánk s örökségünk ország, az pedig mennyország, annak tehát útja is országútja. Ebben kell meghalunk.“

„Ebben az országban sok lakóhelyek vannak, de csak egy az út azokra, az az Út is eleven út, a mint maga mondotta: Én vagyok az út az igazság és az élet. [...] ebben az útban kell meghalni, világosabban: keresztény hitünk s a szerént való hivatalunk serény folytatása az az országút, melyet nyitott meg nekünk az egekre Jézus, valaki azért keresztény hivatalait holtig nem tágítja, az országútján hal meg. Itt haljatok meg.“

Gejza József kora legkiválóbb írói és szónokai közé tartozott. Eletté műve az erdélyi unitarizmus egyházi irodalmának maradandó értékét képviseli.

JEGYZETEK

¹ Dr. Gál Kelemen: *A kolozsvári unitárius kollégium története (1568–1900)*. Kolozsvár 1935, II. k. 538 l.

² Uo. II. K. 538 l. lásd még: *Protocollum Generalis Consistorii Unitariorum* 99 l. és Benczédi Gergely: *Kolozsvári tanárok (kézirat)* 204 l.

³ Benczédi Gergely: i.m. 204 l.

⁴ Aranyosrákosi Székely Sándor: *Az unitárius vallás története Erdélyben*. Kolozsvár 1839. 178, 209 l. Lásd még Gál K. és Benczédi G. i.m.

⁵ Vári Albert: *Gejzánovics Sándor*. In. *KerMagv* I,II (1917) 121–127; Bencző Dénes: *A homoróaldalmási unitárius egyházközség története*, 51 l.

⁶ *Matricula Secundanorum* 32 l.

⁷ A rektor mai fogalmak szerint kántortanítónak felelne meg

⁸ Bencző Dénes: i.m. 51 l.

⁹ A homoróaldalmási egyházközség 1742-es anyakönyvében a jelzett évszám alatt a következő bejegyzés áll: „Magamnak Józsefet, Gejzától“. (88. sorszám)

¹⁰ Aranyosrákosi Székely Sándor: i.m. 179 l.

¹¹ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. Bp., 1839, III k. 1093 l.

¹² Zoványi Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Bp., 1977, 213 l.

¹³ Dr. Gál Kelemen: i.m. II k. 540–542 l.

- ¹⁴ Gejza sok exessusaiért erre nem volt méltó, de kemény intés mellett mégis felszabadul (lásd: Benczédi G. i.m.)
- ¹⁵ A tankönyv 1764-ben készült el Kolozsvárt, lásd: Kv.j.Ms.U.1396 — Konez György másolata
- ¹⁶ Kanyaró F.: *Gejza József emlékezete*. In: KerMagv XXXIV (1900) 57 l.
- ¹⁷ Kv.j.Ms.U.397 — Gáspár-féle másolat
- ¹⁸ Fasciculus Rerum Scholasticorum V.407 l.
- ¹⁹ A temetési beszéd első kiadása Kolozsváron jelent meg 1767-ben, a második Pozsonyban 1785-ben és a harmadik 1910-ben Székelyudvarhelyen
- ²⁰ Kv. j. Ms. U. 57/d-c: A költemény egybekötődött családi levelezésével (27 db). Levelező viszonyban állott Varró Mózesrel, Simon Mihálllyal, Márkos Györggyel, Gedő Józseffel, Almási Adámmal, Urmösi Sámuellel és Gejza János testvérével.
- ²¹ Jakab Elek: *Magyar—lengyel unitárius érintkezések a XVII—XVIII. században*. Századok 1892, 315 l. Az Unitárius Halotti Enekeskönyv hat kiadást ért meg. Az 1768-as kiadás Gejza érdeme. Lásd: Várfalvi Nagy János: *Az unitáriusok énekes-könyveiről*. KerMagv VI. (1871) 93—126 l.
- ²² A beszéd szerzője „Gejza József a Kolozsvári Unitárius Kollégiumban logicát es ékesen szolást tanító ifjú, és a megnevezett Kollégiumnak méltatlan Seniora“.
- ²³ Benczédi Gergely: *Tordai Unitárius papok*. KerMagv XXIII (1888) 84 l.: Protocollum Generale Consistorio, 339 l.: „A Tordai Szent Ecclesia Curatorainak panasza penetráltatván a Generale Consistorium eleiben, Praedikátora Tiszteletes Gejzanovius József atyánkfia ellen, hogy a maga Causáját a Praedikáló székben vitte volna. Ezért a Consistorium eleiben hamvattatván személyesen is megjelent, nevezett Tordai Pap Atyánkfia, de a vádnak nagyobb részét különben lenni mondja, és annak megbizonyítására, ő kegyelme magát igéri. Tetszett azért a G. Consistoriumnak azt determinálni, hogy T. Superintendens Urunk hova hamarabb Tordára menyen ki, és a dolognak az egész Ekklesia előtt, ha addig a Páisosk nem Cöalescálnak, végére menvén, helen irt T. Gejzanovius Atyánkfia vétkesnek lenni tanáltatik, juxta Canones Disciplinae Ecclesiaticae büntesse ő kegyelmét. Még pedig ökelme, teljes igyekezettel munkálkodgyék a meg sértett felekkel megbékélni. Efelett az is Commitáltatik, hogy felesége viselje magát Férje állapotjához illendőképpen, juxta Constitutionem. A. 1761 in G. Consistorio Claudiopoli Celebrato emenatam. A Torotzkai Ekklesia sok időktől fogva nem lévén megelégedve papjával, T. Mihály István Atyánkfiával, és egyszersmind a Tordai Ekklesiában is lévén az említett Difficultas, ha meg nem csendesíthetnek: az Árkosi pap T. Szörfi Miklós Esperes Atyánkfia Tordára, a Tordai Gejza József Atyánkfia Arkosra rendeltetnek“.
- ²⁴ „Die 13-tia Mensis Maji a közép utcai gyülekezet házánál egyben gyülvén az Ecclesia elsőben is Concludáltaték, hogy Tisz. Almási Adám Uram az ide való jövetelre ne erőltessék tovább, hanem Candidáltassanak más érdemes Subjectumok úgy mint Tiszt. Gejza József Torotzkai Praedicator, Tiszt. Bodor, Szolga és Balla uraimék, kikre votjaldán az Ecclesia, Tiszt. Gejza József Uramat 96, Tiszt. Bodor Uramat 8, Tiszt. Szolga Uramat 4, Tiszt. Balla Uramat pedig egy votum tanálta. Arra nézve regniráltatván esmét a Vener. Consistorium's ottan Ecclesiának Tiszt. Gejza József Uram iránt való tetszése proponáltatván eő KeGYelméhez a parancsolat el is méne, s kevés üdő múlva megérkezvén fungálni kezdve“. (A Kolozsvári Unitárius. Ecclesia 1767—1769. jegyzőkönyve, 177—178 l.)
- ²⁵ „Tiszteletes Gejza József Atyánkfia a Kolozsvári Mater Ecclesiában Papságra disponáltatván egyszersmind ha egészsége engedi a Sidó és Görög.

- nyelvek tanításait ad Interim eö kegyelmének commendáltatik'. (Protocol-
collum Generale Consistorio 1778—1781, 52 l.)
- ²⁶ „Lázár István unitárius püspök prédikációi“, Kv.j.Ms.U.944, 66 l.;
Fasc.R.S.VI.237—238 l.; A Kolozsvári Unitárius Ecclesia jegyzőkönyve 1767—
—1792
- ²⁷ Nagyajtai Kovács István: Unitárius nagyjaink sírkövei. Ms.U.1315, 69 l.
- ²⁸ Kv.j.Ms.U.122 l.
- ²⁹ Kv.j.Ms.U.502 l.
- ³⁰ Gellérd Imre: Az unitárius prédikációirodalom története a XVI. századtól
a XVIII. század végéig. Magiszteri szakdolgozat 1956.
- ³¹ Jakab Elek: Magyar—lengyel unitárius érintkezések a XVII—XVIII. század-
ban. Századok 1892, 315 l. (A Jakab Elek által említett gyűjtemény való-
színűleg a marosvásárhelyi Teleki Tékában található.)
- ³² Gál Kelemen: i.m. II k. 540 l.
- ³³ Gellérd Imre: i.m. 94 l.
- ³⁴ Uo. 94 l.
- ³⁵ Unitárius Szószék V.k. 1910, Székelyudvarhely, 45 l.; közlő Péter Sándor
- ³⁶ Kazinczy Ferenc levelezése vol. I—XXII; Bp., a Magyar Tudományos Aka-
adémia kiadása 1890—1927, 313, 373, 402, 575 l.
- ³⁷ Deák Miklós: *A halotti beszédek jelentősége és ezek kiválóbb írói az unitá-
rius egyházban a XVIII-ik száz esztendőben.* KerMagv XXI (1886) 336 l.

SZÓSZÉK – ŪRASZTALA

Lőrinczi Károly

„ÍME AZ EMBER!”

Jn 19,15

A felolvasott bibliai vers alapján az emberről kívánok beszélni. Nem egy emberről, hanem „az emberről”. Több mint 5 milliárd, talán már 6 is él a Földön abból az élőlényből, isteni teremtményből, akit embernek nevezünk. Vajon ebből a sok milliárdnyi emberből kire mutathatunk rá, hogy ez az ember? Vannak gyermekek és öregek, férfiak és nők, tudósok és tudatlanok, hívők és hitetlenek, fehérck, feketék, sárga és rézbőrűek. Ki az ember ebből a nagy tömegeből? A gyermek vagy az öreg, az ifjú vagy a meglettkorú, a férfi vagy a nő, a tudós vagy a tudatlan, a hívő vagy a hitetlen? Mindegyik és egyik se. Bármelyik lehet. Ezek ugyanis nem ismertető jegyei az embernek, magának „az ember“-nek.

Véleményem szerint csak kétféle ember van: jó ember és rossz ember. Nyilvánvaló, hogy a jó ember az, akire rámutathatok bátran, a tévedés veszélye nélkül: „Íme az ember!” Íme az ember, aki Isten képmása, Isten gyermeke.

Beethoven nemcsak a zenéhez értett, hanem az emberi lélekhez is. Ő mondotta azt a nagy igazságot, amelyet meg kellene jegyeznie minden embernek, tudósna és tudatlannak, hívőnek és hitetlennek, vezetőnek és vezetettnek: Az emberi felsőbbiségnek egyetlen jele van csupán — a jóság. A jó ember az eszményi ember!

Hitünk és meggyőződésünk szerint ilyen eszményi ember volt Jézus. Ezért tartjuk őt a mi tanítómesterünknek, a mi eszményképünknek. Ő mindenkire jó volt. Különösen a betegekhez és szenvedőkhöz. Tudta, hogy ezeknek van szükségük orvosra. A rossz emberek azonban nem szeretik a jóságot. Jézust elfogják és halálra ítélik. Mielőtt keresztfeszíté- nek, gúnyt űznek belőle. A jóság és szeretet királyát megkoronázzák tövis- ből font koszorúval. Vállaira bíbor palástot tesznek. Kezébe királyi jogar helyett a büntelenség jelképét adják, a csomó nélküli kákát. Térdet haj- tanak előtte, mint király előtt illik, aztán rátámadnak, arcul verik, leköp- dösik. Ilyen körülmények között gúnyként hatnak Pilátus szavai is: „Íme az ember!” De Isten a gúnyból fakadó szót is igazsággá változtatja, Jézust az emberiség egyetlen jogos és örökös királyává, eszményképévé tette. Ő lett „AZ EMBER”.

Tudomásunk van arról, hogy Jézus nem tartotta magát méltónak a „jó” nevezetre. A gazdag ifjú így szólítja meg: Jó Mester! De Jézus figyel- mezteti: „Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak egy, az Isten”.